

Ewelina Januszkiewicz

Oddziaływania penitencjarne prowadzone wobec skazanych stwarzających poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu karnego w świetle obowiązujących przepisów oraz raportów CPT

The impact of penitentiary applied to inmates posing a serious social threat or a serious threat to the prison's security in the light of penitentiary regulations and reports of the CPT

Artykuł ma na celu przedstawienie unormowań dotyczących oddziaływań penitencjarnych prowadzonych wobec skazanych tzw. niebezpiecznych. Uwagę zwrócono także na zastrzeżenia Europejskiego Komitetu do spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT) dotyczące stosowania wobec więźniów stwarzających poważne zagrożenie niezwykle restrykcyjnego reżimu oraz niezapewnienia skazanym odpowiednich aktywności.

Słowa kluczowe: skazani niebezpieczni, kara pozbawienia wolności, oddziaływania penitencjarne, resocjalizacja, indywidualizacja penitencjarna.

The article is aimed at presenting penitentiary regulations on the impact of penitentiary applied to the “dangerous inmates”. Attention was also drawn to the reservations of the CPT, regarding the use of extremely strict discipline with the prisoners who pose serious threat and not use appropriate activities.

Key words: dangerous prisoners, penalty of imprisonment, the impact of penitentiary, social re-adaptation, penitentiary individualization.

Podjmując próbę analizy zakresu oddziaływań penitencjarnych stosowanych wobec skazanych stwarzających poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu karnego oraz efektywności tych oddziaływań trzeba wyjaśnić kim, zgodnie z obowiązującymi regulacjami prawnymi, są wspomniani więźniowie.

„Skazani stwarzający poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu” stanowią jedną z kategorii wyodrębnionych w populacji osób odbywających karę pozbawienia wolności. W obowiązującym kodeksie karnym wykonawczym¹ ustawodawca zdecydował się na użycie rozbudowanego sformułowania na określenie tej kategorii skazanych (art. 88 § 3 pkt 4 kkw). Natomiast w literaturze oraz praktyce penitencjarnej więźniowie ci nazywani się również „niebezpiecznymi” bądź tzw. „niebezpiecznymi”².

W art. 88a § 1, 2 kkw prawodawca sprecyzował przesłanki, których wystąpienie stanowi podstawę uznania, że skazany stwarza poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu karnego, natomiast w art. 88b kkw określił warunki, w jakich więźniowie ci odbywają karę pozbawienia wolności. Analiza wspomnianych przepisów pozwala stwierdzić, iż do kategorii skazanych tzw. niebezpiecznych kwalifikowani są więźniowie, którzy ze względu na posiadane właściwości, popełnione przestępstwa bądź też sposób zachowania się w izolacji penitencjarnej w poważnym stopniu zagrażają bezpieczeństwu społecznemu oraz bezpieczeństwu jednostek penitencjarnych, w których przebywają. Powoduje to, że więźniowie ci stanowią specyficzną kategorię więźniów i ze względu na stopień stwarzanego zagrożenia traktowani są w szczególnie sposób w izolacji penitencjarnej. Przejawia się on przede wszystkim rygorystycznymi warunkami odbywania kary pozbawienia wolności. Skazani tzw. niebezpieczni osadzani są w wyznaczonych oddziałach bądź celach zakładów karnych typu zamkniętego, w warunkach zapewniających wzmoczoną ochronę społeczeństwa oraz bezpieczeństwo zakładu (art. 88a § 3 kkw). Charakteryzują się one stosowaniem szeregu

¹ Ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. z 1997 r. nr 50, poz. 577 ze zm.).

² S. Przybyliński, *Więźniowie niebezpieczni – ukryty świat penitencjarny*, Kraków 2012; Z. Lasocik, *Funkcjonowanie oddziałów dla tzw. „więźniów niebezpiecznych” w Polsce*, „Archiwum Kryminologii” 2009, t. XXXI, s. 299-344; A. Krempleski, *Więźniowie „niebezpieczni” w polskim systemie penitencjarnym*, „Archiwum Kryminologii” 2005-2006, t. XXVIII, s. 227-232; F. Kozaczuk, *Dylematy resocjalizacji więźniów niebezpiecznych*, [w:] *Optymalizacja oddziaływań resocjalizacyjnych w Polsce i w niektórych krajach europejskich*, F. Kozaczuk (red.), Rzeszów 2006, s. 137-143; W. Kowalski, *Z gdańskich doświadczeń w izolowaniu skazanych niebezpiecznych*, [w:] *Misja Służby Więziennej a jej zadania wobec aktualnej polityki karnej i oczekiwań społecznych, IV Polski Kongres Penitencjarny*, red. W. Ambroziak, H. Machel, P. Stepniak, Kalisz 2008, s. 675-686.

zabezpieczeń techniczno-ochronnych, środków bezpieczeństwa oraz wzmoczoną kontrolą zachowań więźniów³. Skazani tzw. niebezpieczni umieszczani są w specjalnie zabezpieczonych celach, najczęściej jednoosobowych, w których spędzają większość czasu w ciągu dnia. Ich zachowanie podlega stałemu monitorowaniu, a każde wyjście i powrót do celi wiąże się z kontrolą osobistą skazanego. Ponadto opuszczanie cel ograniczone jest do niezbędnych potrzeb i odbywa się pod wzmocnionym dozorem funkcjonariuszy Służby Więziennej.

Warunki, w jakich karę pozbawienia wolności odbywają więźniowie tzw. niebezpieczni mają istotny wpływ na inne sfery związane z wykonywaniem kary pozbawienia wolności, w tym na oddziaływanie penitencjarne. Nie ulega wątpliwości, że warunki izolacji tej populacji więźniów sprawiają, iż realizowanie w stosunku do nich oddziaływań penitencjarnych jest utrudnione. Niemniej jednak stwarzane przez tych skazanych poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu karnego nie może powodować, iż ze względu na potrzebę zapewnienia bezpieczeństwa całkowicie wyłączona zostanie praca penitencjarna z tą kategorią więźniów. Byłoby to sprzeczne z celami wykonywania kary pozbawienia wolności.

Zgodnie z obowiązującym kodeksem karnym wykonawczym wykonywanie kary pozbawienia wolności ma na celu wzbudzenie w skazanych woli współdziałania w kształtowaniu ich społecznie pożądanych postaw, w szczególności poczucia odpowiedzialności oraz potrzeby przestrzegania porządku prawnego i tym samym powstrzymania się od powrotu do przestępstwa (art. 67 § 1 kkw). Realizacji tak sformułowanego celu służyć ma prowadzenie wobec skazanych zindywidualizowanych oddziaływań penitencjarnych w ramach określonych w ustawie systemów wykonywania kary w różnych rodzajach i typach zakładów karnych. W świetle § 1 ust. 2 pkt 1 rozporządzenia w sprawie sposobów prowadzenia oddziaływań penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych⁴ pod pojęciem „oddziaływań penitencjarnych” rozumieć należy zespół stosowanych w zakładzie środków i metod zmierzających do wzbudzenia w skazanym woli współdziałania w kształtowaniu jego społecznie pożądanych postaw.

³ Zob. też E. Januszkiewicz, *Warunki odbywania kary pozbawienia wolności przez skazanych „niebezpiecznych” oraz skazanych wywodzących się ze struktur przestępczości zorganizowanej*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2014, nr 84, s. 75-102.

⁴ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 14.08.2003 r. w sprawie sposobów prowadzenia oddziaływań penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz. U. z 2013 r., poz. 1067).

Ustawodawca wśród podstawowych środków oddziaływania na więźniów wymienił pracę, zwłaszcza taką, która sprzyja zdobywaniu kwalifikacji zawodowych, nauczanie, zajęcia kulturalno-oświatowe i sportowe, podtrzymywanie kontaktów z rodziną i światem zewnętrznym oraz środki terapeutyczne (art. 67 § 3 kkw). Oddziaływania penitencjarne powinny być dostosowane do indywidualnych potrzeb oraz właściwości skazanych⁵, jak również powinny być skorelowane z celami wykonywania kary pozbawienia wolności.

Dostosowanie oddziaływań penitencjarnych indywidualnie do każdego więźnia nie jest zadaniem łatwym. Jest to szczególnie trudne w przypadku skazanych stwarzających poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu karnego. Zakres oddziaływań penitencjarnych podejmowanych wobec osób odbywających karę pozbawienia wolności zależy bowiem m.in. od typu zakładu karnego, w jakim zostały one osadzone⁶. Więźniowie tzw. niebezpieczni umieszczani są w warunkach szczególnej izolacji, większej od izolacji właściwej dla typu zamkniętego zakładu karnego. Obostrzenia stosowane w postępowaniu z tymi skazanymi bez wątpienia istotnie wpływają na efektywność prowadzonej pracy penitencjarnej oraz zakres stosowanych środków penitencjarnego oddziaływania.

W świetle przepisów kodeksu karnego wykonawczego skazani zakwalifikowani do kategorii tzw. niebezpiecznych mogą uczyć się, pracować, korzystać z zajęć kulturalno-oświatowych, z zakresu kultury fizycznej i sportu tylko w oddziale, w którym są osadzeni (art. 88b § 1 pkt 3 kkw). Ponadto ich poruszanie się po oddziale ograniczone jest wyłącznie do niezbędnych potrzeb. Natomiast zgodnie z rozporządzeniem w sprawie sposobów prowadzenia oddziaływań penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych więźniowie tzw. niebezpieczni poddawani są oddziaływaniom penitencjarnym przewidzianym wobec wszystkich osób odbywających karę pozbawienia wolności, jednak z uwzględnieniem ograniczeń wynikających z faktu stwarzania przez nich poważnego zagrożenia społecznego albo poważnego zagrożenia dla bezpieczeństwa zakładu. Tym samym zakres stosowanych wobec nich oddziaływań podlega ograniczeniu. W świetle wspomnianego rozporządzenia, w stosunku do skazanych tzw. niebezpiecznych, prowadzić należy również oddziaływania służące w szczególności zmniejszaniu napięć emocjonalnych,

⁵ Ibidem, § 2 ust. 2.

⁶ Ibidem, § 2 ust. 3.

a także ograniczaniu tendencji do zachowań agresywnych i samoagresywnych (§ 24 ust. 2). Przepisy rozporządzenia nie precyzują jednak, na czym takie oddziaływania miałyby polegać.

Istotne rozwiązania w przedmiocie oddziaływań penitencjarnych prowadzonych wobec więźniów tzw. niebezpiecznych zawarte zostały w instrukcji Dyrektora Generalnego Służby Więziennej w sprawie zasad organizacji i warunków prowadzenia oddziaływań penitencjarnych wobec skazanych, tymczasowo aresztowanych i ukaranych, stwarzających poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu karnego lub aresztu śledczego, osadzonych w warunkach zapewniających wzmoczoną ochronę społeczeństwa i bezpieczeństwo zakładu karnego⁷ (zwanej dalej „instrukcja”). Wyraźnie wskazane w niej zostało, że wobec więźniów tzw. niebezpiecznych prowadzi się wzmoczone oddziaływania penitencjarne, mające na celu zwiększenie aktywności skazanych oraz maksymalne zagospodarowanie ich czasu wolnego. Prowadzenie takich oddziaływań polegać powinno w szczególności na: codziennym, bezpośrednim kontakcie wychowawcy ze skazanym, stałej i systematycznej opiece psychologicznej, obejmowaniu skazanych nauczaniem bądź szkoleniem kursowym, organizowaniu dostępnych dla tej kategorii skazanych form zatrudnienia, prowadzeniu programów resocjalizacji sprzyjających readaptacji społecznej, zintensyfikowaniu zajęć kulturalno-oświatowych oraz z zakresu kultury fizycznej i sportu. Prowadząc przywołane oddziaływania w stosunku do skazanych młodocianych, zapewnić należy zwiększoną różnorodność oddziaływań, rozszerzony zakres, dłuższy czas korzystania, a także pierwszeństwo udziału w nich.

Z powyższego wynika, iż jednym ze środków stosowanych w ramach wzmoczonego oddziaływania na skazanych stwarzających poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu karnego jest nauczanie. Zgodnie z rozwiązaniami zawartymi w instrukcji, realizując zadania związane z nauczaniem bądź szkoleniem kursowym, w miarę możliwości, należy transportować skazanych do oddziałów dla tzw. niebezpiecznych w zakładach, w których funkcjonują szkoły przywiezienne, bądź też organizować więźniom indywidualny tok nauczania (§ 4 ust. 3).

⁷ Instrukcja nr 15/10 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z 13.08.2010 r. w sprawie zasad organizacji i warunków prowadzenia oddziaływań penitencjarnych wobec skazanych, tymczasowo aresztowanych i ukaranych, stwarzających poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu karnego lub aresztu śledczego, osadzonych w warunkach zapewniających wzmoczoną ochronę społeczeństwa i bezpieczeństwo zakładu karnego, www.bip.sw.gov.pl, (dostęp: 24.02.2015).

Wzmoczone oddziaływanie na skazanych tzw. niebezpiecznych polegać powinno także na organizowaniu dostępnych dla tej kategorii więźniów form zatrudnienia. Należy jednak zauważyć, iż więźniowie ci mają niewielką szansę na podjęcie zatrudnienia. Na mocy obowiązujących unormowań możliwość podejmowania przez nich zatrudnienia została bowiem istotnie ograniczona. Zgodnie z przepisami rozporządzenia w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej⁸ (§ 92), więźniowie stwarzający poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu nie mogą być zatrudniani „przy pracach wymagających posługiwania się przedmiotami niebezpiecznymi, przy obsłudze maszyn i urządzeń umożliwiających wyrób przedmiotów niebezpiecznych lub niedozwolonych, na stanowiskach umożliwiających spowodowanie pożaru, wybuchu lub innych zdarzeń groźnych dla bezpieczeństwa zakładu, w miejscach umożliwiających ucieczkę lub niekontrolowane kontaktowanie się z innymi osobami”. Ponadto, jak już wspomniano, populacja skazanych tzw. niebezpiecznych może być zatrudniona wyłącznie w obrębie wyznaczonego oddziału zakładu karnego typu zamkniętego (art. 88b § 1 pkt 3 kkw).

Prowadzenie wzmoczonych oddziaływań penitencjarnych polegać powinno także na prowadzeniu programów resocjalizacji sprzyjających readaptacji społecznej skazanych. Zgodnie z rozwiązaniami zawartymi w instrukcji stosowane względem więźniów tzw. niebezpiecznych programy resocjalizacyjne powinny w szczególności obejmować: przeciwdziałanie agresji i przemocy, przeciwdziałanie pro-kryminalnym postawom, kształtowanie umiejętności społecznych oraz kształtowanie umiejętności poznawczych (§ 4 ust. 4).

Wzmoczone oddziaływanie na skazanych tzw. niebezpiecznych polegać powinno również na zintensyfikowaniu zajęć kulturalno-oświatowych oraz z zakresu kultury fizycznej i sportu. Dlatego w świetle rozwiązań instrukcji, pomieszczenia do realizacji tych zajęć wyposażone być powinny w: telewizor, gry planszowe, prasę, literaturę edukacyjną, materiały do zajęć plastycznych, stacjonarny rower treningowy, materac, a także – o ile to możliwe – w drabinkę gimnastyczną, piłkę rehabilitacyjną, sprzęt do ćwiczeń fizycznych. Pomieszczenia takie powinny być dostępne skazanym codziennie. Przynajmniej jeden plac, jeśli możliwości

---

⁸ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 31.10.2003 r. w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej (Dz. U. z 2003 r., nr 194, poz. 1902 ze zm.).

architektoniczne na to pozwalają, wyposażony powinien być w obręczę do gry w koszykówkę, betonowy stół do tenisa.

Z obowiązujących regulacji prawnych wynika, iż w postępowaniu ze skazanymi tzw. niebezpiecznymi oprócz wzmożonych oddziaływań penitencjarnych, stosować należy także inne środki oddziaływania dostępne wszystkim osobom odbywającym karę pozbawienia wolności. Środkiem takim jest m.in. podtrzymywanie kontaktów z rodziną oraz światem zewnętrznym. Ten środek penitencjarnego oddziaływania realizowany jest głównie w formie korespondencji, rozmów telefonicznych, widzeń, przepustek.

Korespondencja skazanych tzw. niebezpiecznych podlega cenzurze administracji więziennej. Oznacza to, że administracja zapoznaje się z treścią pisma oraz (jeśli zachodzi taka potrzeba) może usunąć jego fragment bądź uczynić go nieczytelnym (art. 242 § 7 kkw). Cenzura nie obejmuje korespondencji skazanego z jego obrońcą bądź pełnomocnikiem oraz z organami ścigania, wymiaru sprawiedliwości, innymi organami państwowymi, organami samorządu terytorialnego, rzecznikiem praw obywatelskich, rzecznikiem praw dziecka oraz z organami powołanymi na podstawie ratyfikowanych przez Rzeczypospolitą Polską umów międzynarodowych dotyczących ochrony praw człowieka (art. 8a § 2-3 kkw).

Więźniom tzw. niebezpiecznym przysługują dwa widzenia w miesiącu, które za zgodą dyrektora jednostki penitencjarnej mogą wykorzystać jednorazowo (art. 90 pkt 6 kkw). Widzenia podlegają nadzorowi administracji więziennej. Pod pojęciem nadzoru nad widzeniem rozumieć należy zapewnienie porządku w czasie jego trwania. Rozmowy skazanych prowadzone w trakcie widzeń podlegają kontroli administracji zakładu, co oznacza, że funkcjonariusz Służby Więziennej zapoznaje się z ich treścią oraz ma możliwość przerwania rozmowy (art. 242 § 10 kkw). Ponadto widzenia odbywają się pod wzmocnionym dozorem funkcjonariuszy oraz w wyznaczonych do tego miejscach w obrębie oddziałów przeznaczonych dla skazanych tzw. niebezpiecznych. Nie mogą one odbywać się w obecności więźniów, którzy nie zostali zakwalifikowani do tej kategorii. Jeśli zachodzi poważne zagrożenie bezpieczeństwa osób odwiedzających, widzenia mogą być udzielane w sposób uniemożliwiający bezpośredni kontakt z odwiedzającymi (art. 88b pkt 9 kkw).

Rozmowy telefoniczne skazanych również podlegają kontroli administracji zakładu karnego (art. 90 pkt 9 kkw). Kontrola w tym przypadku

polega na zapoznawaniu się z treścią rozmowy oraz możliwości przerwania jej lub utrwalenia (art. 242 § 10 kkw). Kontroli nie podlegają jedynie rozmowy z pełnomocnikiem bądź obrońcą (art. 8 § 3 kkw).

Inną formą kontaktu więźniów ze światem zewnętrznym są przepustki. Jedyną ich postacią, której możliwość stosowania należy rozpatrywać w przypadku skazanych tzw. niebezpiecznych, jest uregulowane w art. 141a § 1 kkw zezwolenie na opuszczenie zakładu („przepustka losowa”). Takie zezwolenie dyrektor zakładu karnego może udzielić skazanemu w celu odwiedzenia poważnie chorego członka rodziny, uczestnictwa w pogrzebie członka rodziny oraz w innych przypadkach szczególnie ważnych dla więźnia. W piśmiennictwie⁹ za szczególnie ważne wydarzenia losowe wymienia się m.in. narodziny, chrzest lub ślub dziecka. Zezwolenie udzielane jest na czas nieprzekraczający 5 dni. Jeśli istnieje taka potrzeba, odbywa się ono pod konwojem funkcjonariusza Służby Więziennej bądź osoby godnej zaufania. W doktrynie istnieją rozbieżności w przedmiocie możliwości udzielania tego zezwolenia skazanym tzw. niebezpiecznym. W literaturze przedmiotu¹⁰ prezentowany jest pogląd, zgodnie z którym ustawodawca nie pozbawił żadnej kategorii więźniów możliwości skorzystania z zezwolenia na opuszczenie zakładu karnego, tym samym taką możliwość mają także skazani tzw. niebezpieczni. Odmienne wypowiada się w tej kwestii S. Lelental¹¹, zdaniem którego, z uwagi na warunki, w jakich karę odbywają skazani stwarzający poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu, w praktyce możliwość udzielenia im takiego zezwolenia jest wykluczona.

Należy zatem stwierdzić, iż z regulacji prawnych dotyczących oddziaływań penitencjarnych prowadzonych wobec skazanych tzw. niebezpiecznych wynika, że w przypadku tej populacji więźniów podstawowe środki oddziaływania podlegają istotnym ograniczeniom¹². Niemniej jednak

---

⁹ J. de Michelis, *Kontakty ze światem zewnętrznym*, [w:] *Stan i węzłowe problemy więziennictwa*, Cz. I, „Biuletyn RPO – Materiały” 1995, nr 28, s. 165; M. Melezini, G.B. Szczygieł, *Czasowe opuszczenie zakładu karnego formą przygotowania skazanego do wolności*, [w:] *Model społecznej readaptacji skazanych w reformie prawa karnego. Aktualne problemy prawa karnego wykonawczego*, red. G.B. Szczygieł, P. Hofmański, Białystok 1999, s. 197.

¹⁰ G.B. Szczygieł, *Zezwolenia na czasowe opuszczenie zakładu karnego w polskim systemie penitencjarnym*, Białystok 2013, s. 106-107; S. Przybyliński, op. cit., s. 128-129; K. Linowski, *Kontakty skazanych na karę pozbawienia wolności ze światem zewnętrznym*, Ostrowiec Świętokrzyski 2005, s. 91.

¹¹ S. Lelental, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2014, s. 450-451.

¹² J. Kucejko, *Postępowanie ze skazanymi stwarzającymi poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu karnego*, [w:] *X lat obowiązywania Kodeksu karnego wykonawczego*, red. S. Lelental, G.B. Szczygieł, Białystok 2009, s. 364-365.

analiza obowiązujących przepisów pozwala także uznać, iż mimo szczególnych warunków odbywania kary pozbawienia wolności więźniowie ci nie są pozostawieni sami sobie, bowiem podejmuje się wobec nich pewne działania o charakterze resocjalizacyjnym¹³. Tym samym przepisy zawierają unormowania dotyczące stosowania wobec nich oddziaływań penitencjarnych. Jednak równie istotną kwestię stanowi stosowanie tych regulacji w praktyce penitencjarnej. W piśmiennictwie¹⁴ zauważa się bowiem, że spotęgowana izolacja, jakiej poddawani są więźniowie tzw. niebezpieczni, sprawia, że znacznie zmniejszone są możliwości oraz skuteczność stosowania wobec nich metod oraz środków penitencjarnego oddziaływania. Podkreśla się również, że warunki w jakich odbywają karę skazani zakwalifikowani jako tzw. niebezpieczni powodują, iż posługiwanie się wobec nich „pełną gamą” oddziaływań penitencjarnych jest po prostu niemożliwe¹⁵.

Stosowanie przepisów dotyczących prowadzenia oddziaływań penitencjarnych wobec skazanych stwarzających poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu karnego w praktyce penitencjarnej zweryfikowane zostało przez Europejski Komitet do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT). Został on powołany by „badać, poprzez wizytacje, traktowanie osób pozbawionych wolności w celu wzmocnienia, w razie potrzeby, ich ochrony przed torturami bądź niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem”¹⁶. CPT pięciokrotnie wizytował polskie jednostki penitencjarne. Jednym z zagadnień, na które Komitet zwracał uwagę w trakcie wizytacji była kwestia oddziaływań penitencjarnych prowadzonych w stosunku do skazanych tzw. niebezpiecznych.

---

¹³ J. Pomiankiewicz, *Więźniowie niebezpieczni a prawa osób pozbawionych wolności w polskim systemie penitencjarnym*, [w:] *Pozbawienie wolności – funkcje i koszty. Księga Jubileuszowa Profesora Teodora Szermanowskiego*, A. Rzepliński (red.), Warszawa 2013, s. 733.

¹⁴ K. Dąbkiewicz, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2013, s. 316; H. Misztal, *Postępowanie z więźniami niebezpiecznymi*, Kalisz 2000, s. 87; S. Lelental, op. cit., s. 301.

¹⁵ M. Potępa, *Oddziaływania penitencjarne wobec osadzonych stwarzających poważne zagrożenie społeczne lub poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu karnego na podstawie praktyki w Zakładzie Karnym w Rzeszowie*, [w:] *Optymalizacja oddziaływań resocjalizacyjnych w Polsce i w niektórych krajach europejskich*, F. Kozaczuk (red.), Rzeszów 2006, s. 132.

¹⁶ *Europejska konwencja o zapobieganiu torturom oraz niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu*, sporządzona w Strasburgu 26.11.1987 r. (Dz. U. z 1995 r. nr 46, poz. 238), zob. też Z. Hołda, *Wizytacje w Polsce Europejskiego Komitetu Zapobiegania Torturom*, [w:] *Nauki penalne wobec problemów współczesnej przestępczości. Księga jubileuszowa z okazji 70. rocznicy urodzin Profesora Andrzeja Gaberle*, K. Krajewski (red.), Warszawa 2007, s. 357-364.

Pierwsza wizytacja miała miejsce od 30 czerwca do 12 lipca 1996 r.¹⁷. Członkowie Komitetu wypowiedzieli się w przedmiocie planowanego wówczas w polskim systemie penitencjarnym tworzenia wyodrębnionych oddziałów przeznaczonych dla skazanych tzw. niebezpiecznych. CPT stwierdził, że więźniowie ci, w granicach ograniczeń wynikających z odbywania kary pozbawienia wolności w szczególnych warunkach izolacji, powinni mieć zapewniony „względnie zrelaksowany reżim” (*relatively relaxed regime*), objawiający się możliwością swobodnego poruszania się w ramach wyznaczonego oddziału (co przyczyniłoby się do zapewnienia więźniom choć niewielkiej przestrzeni dla zdrowia psychicznego) oraz zagwarantowaniem dużego wyboru zajęć. Zdaniem Komitetu, istnienie odpowiedniego programu aktywności jest szczególnie ważne w takich oddziałach. Można przyczynić się do przeciwdziałania szkodliwym wpływom na psychikę więźniów przebywających w warunkach szczególnej izolacji. Aktywności dostępne skazanym tzw. niebezpiecznym powinny być, w miarę możliwości, różnorodne i obejmować m.in. nauczanie, zajęcia sportowe, pracę sprzyjającą zdobyciu kwalifikacji zawodowych. Komitet zauważył, że w przypadku tych skazanych niemożliwe będzie podjęcie wielu rodzajów prac dostępnych w innych oddziałach mieszkalnych, niemniej nie może to oznaczać, iż więźniom osadzonym w wyznaczonych oddziałach zapewnić można jedynie pracę monotonną, znużającą. Przyjęcie wskazanych rozwiązań stanowić miałyby kompensację rygorystycznych warunków izolacji. Należy też podejmować działania, aby w ramach takich oddziałów panowała dobra atmosfera, przejawiająca się pozytywnymi relacjami między karcą penitencjarną a więźniami. CPT zalecił, aby wskazane spostrzeżenia zostały w pełni uwzględnione podczas tworzenia w polskim systemie penitencjarnym specjalnych oddziałów przeznaczonych dla więźniów tzw. niebezpiecznych.

Odwołując się do tych zaleceń polskie władze stwierdziły¹⁸, że w systemie penitencjarnym przyjęto rozwiązania, w świetle których skazanych tzw. niebezpiecznych poddawać należy wzmożonym oddziaływaniom

---

¹⁷ *Report to the Polish Government on the visit to Poland carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 30 June to 12 July 1996*, CPT/Inf 1998(13), <http://www.cpt.coe.int/documents/pol/1998-13-inf-eng.pdf> (dostęp: 03.03.2015).

¹⁸ *Responses of the Polish Government to the report of the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) on its visit to Poland from 30 June to 12 July 1996*, CPT/Inf 1998(14), <http://www.cpt.coe.int/documents/pol/1998-14-inf-eng.pdf> (dostęp: 03.03.2015).

penitencjarno-wychowawczym, zgodnie z indywidualnym programem wychowawczym¹⁹.

W trakcie drugiej wizytacji, przeprowadzonej od 8 do 19 maja 2000 r.²⁰, CPT wyraził obiekcyjne co do sposobu postępowania ze skazanymi tzw. niebezpiecznymi, który przejawiał się zupełnym brakiem zorganizowanych zajęć. Więźniowie mieli prawo odbywania w ciągu dnia wyłącznie jednogodzinnego spaceru, najczęściej samotnie bądź w towarzystwie współwięźnia z celi. Zastrzeżenia Komitetu wzbudziła także niezwykle ograniczona możliwość dostępu więźniów do świetlicy, a w niektórych przypadkach całkowity jej brak. Więźniowie większość czasu spędzali w celi, oglądając telewizję lub czytając książki. Były to jedyne dostępne im zajęcia. Ponadto CPT wyraził obiekcyjne na temat ubóstwa kontaktów międzyludzkich. Członkowie Komitetu zaobserwowali, iż kontakt skazanych z pracownikami penitencjarnymi był niezwykle ograniczony, z uwagi na względy bezpieczeństwa. Wątpliwości budził także sporadyczny kontakt skazanych z wychowawcą oraz psychologiem. Kontakt ze światem zewnętrznym ograniczony był natomiast do dwóch wizyt oraz dwóch telefonów w miesiącu. Zdaniem CPT, brak odpowiedniej stymulacji psychicznej oraz fizycznej osób odbywających karę pozbawienia wolności może prowadzić do pogorszenia funkcji psychicznych, a także społecznych. Niezależnie od tego, za jakie przestępstwo więźniów odbywa karę pozbawienia wolności, musi mieć zagwarantowane stosowne kontakty międzyludzkie. Mając to na uwadze, Komitet zalecił polskim władzom analizę reżimu stosowanego wobec skazanych tzw. niebezpiecznych.

W odpowiedzi polskie władze stwierdziły, że oddziaływania penitencjarne prowadzone wobec więźniów tzw. niebezpiecznych przewidują dokonywanie oceny oraz weryfikację potrzeb szczególnie co do nauczania, zatrudnienia, leczenia odwykowego, stosowania oddziaływań psychokorekcyjnych oraz przygotowania do readaptacji społecznej²¹. Natomiast co do zapewnienia skazanym kontaktów międzyludzkich polskie władze uznały, iż populacji więźniów tzw. niebezpiecznych umożliwia się utrzymywanie kontaktów w zakresie przewidzianym przez kodeks karny

---

¹⁹ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 20.12.1995 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie wykonywania kary pozbawienia wolności (Dz. U. z 1995 r. nr 153, poz. 788).

²⁰ *Sprawozdanie dla Polskiego Rządu z wizyty w Polsce przeprowadzonej przez Europejski Komitet do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT) 8-19 maja 2000 r.*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2002, nr 36, s. 130-131.

²¹ *Sprawozdanie władz polskich dla Europejskiego Komitetu do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu*, CPT/Inf 2002 (10), <http://www.cpt.coe.int/documents/pol/2002-10-inf-pol.pdf> (dostęp: 24.02.2015).

wykonawczy oraz przepisy wydane na jego podstawie, a ograniczenia, jakie są wobec nich stosowane, mają jedynie na celu zapewnienie bezpieczeństwa pozostałym skazanym, funkcjonariuszom oraz innym osobom.

W czasie trzeciej wizytacji, przeprowadzonej od 4 do 15 października 2004 r.²², CPT wyraził obiekcyjne co do niezwykle restrykcyjnego reżimu stosowanego wobec więźniów tzw. niebezpiecznych. Komitet ponownie zwrócił uwagę, iż pobyt skazanych poza celą ograniczał się wyłącznie do godzinnego spaceru w ciągu dnia oraz spędzania jednej bądź dwóch godzin w tygodniu w świetlicy. Nadal zastrzeżenia Komitetu budził także fakt, iż kontakt więźniów z pracownikami penitencjarnymi sprowadzał się do okresowych rozmów z pedagogiem i psychologiem oraz sporadycznych wizyt kapelana. Mając na uwadze, iż niekiedy więźniowie poddawani są takiemu reżimowi przez wiele lat, CPT zalecił polskim władzom analizę reżimu stosowanego wobec skazanych stwarzających poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu karnego. Komitet zauważył bowiem, iż niezależnie od rodzaju przestępstwa popełnionego przez więźnia tzw. niebezpiecznego oraz tego, jaki poziom zagrożenia stwarza, w postępowaniu z nim uwzględnić należy zwłaszcza potrzebę zapewnienia umysłowych i fizycznych stymulacji oraz odpowiedniego kontaktu z innymi ludźmi.

W odpowiedzi²³ na sprawozdanie z wizytacji przeprowadzonej przez delegację Komitetu, polskie władze oznajmiły, że należy podjąć starania w kwestii doskonalenia oddziaływań prowadzonych w stosunku do skazanych tzw. niebezpiecznych. Uznały ponadto, iż wszechstronna stymulacja więźniów sprzyja utrzymywaniu odpowiednich relacji społecznych oraz zapobiega degradacji osobowości. Dlatego też Centralny Zarząd Służby Więziennej opracował w 2004 r. zalecenia do postępowania z więźniami posiadającymi status „N”. W ich treści zawarto sformułowania, zgodnie z którymi praca penitencyjna powinna mieć na celu „przeciwdziałanie negatywnym konsekwencjom pobytu w warunkach wzmożonej izolacji, w tym w oparciu o autorskie programy dostosowane do potrzeb osadzonych”, pracownicy więzienni powinni zagwarantować skazanym „opiekę psychologa z umiejętnościami indywidualnych i grupowych

---

²² *Sprawozdanie dla Polskiego Rządu z wizyty Europejskiego Komitetu do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT) w dniach od 4 do 15 października 2004 r.*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2006, nr 50, s. 157, 178.

²³ *Sprawozdanie władz polskich dla Europejskiego Komitetu do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu*, CPT/Inf 2006 (12), <http://www.cpt.coe.int/documents/pol/2006-12-inf-pol.pdf> (dostęp: 24.02.2015).

oddziaływać”. Ponadto do zadań kadry penitencjarnej powinno należeć „wzbudzanie pożądanej aktywności w ramach zajęć kulturalno-oświatowych” czy też „aktywizacja intelektualna”²⁴. Poza tym polskie władze stwierdziły, że w postępowaniu z tymi więźniami wprowadzono programy oddziaływań, mające na celu przekazywanie skazanym treści o charakterze kulturalnym, edukacyjnym czy sportowym.

W opinii CPT w kolejnych latach niewiele zmieniło się w przedmiocie oddziaływań penitencjarnych prowadzonych wobec skazanych stwarzających poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu karnego. W trakcie czwartej wizytacji polskich jednostek penitencjarnych, od 26 listopada do 8 grudnia 2009 r.²⁵, CPT spostrzegł, iż reżim stosowany wobec więźniów tzw. niebezpiecznych wciąż jest niezwykle restrykcyjny. Członkowie Komitetu ponownie podkreślili, że skazani mieli prawo do odbywania w ciągu dnia jedynie godzinnego spaceru. Dwa razy w tygodniu mieli dostęp do świetlicy. Pozostały czas spędzali w celi mieszkalnej, najczęściej pojedynczo. CPT ponownie zwrócił uwagę na bardzo okazjonalny kontakt więźniów z wychowawcą, psychologiem, kapelanem. Komitet zauważył ponadto, że w niektórych zakładach, w których karę pozbawienia wolności odbywali skazani tzw. niebezpieczni, podejmowano starania o obejmowanie więźniów zatrudnieniem, jednak po pewnym czasie ich zaniechano. W innych jednostkach pracowano natomiast nad opracowywaniem indywidualnych planów dla skazanych, uwzględniających regularne spotkania z wychowawcą i psychologiem. Niemniej jednak w opinii CPT „było mało lub w ogóle nie było strukturalnie planowanej interwencji ze strony personelu dla zapewnienia więźniom odpowiedniej stymulacji psychicznej i fizycznej”. Dlatego też, zdaniem członków Komitetu, należy dokonać gruntownej rewizji reżimu stosowanego wobec więźniów tzw. niebezpiecznych. CPT zauważył też, że powinno się opracować strukturalny program konstruktywnych zajęć, najlepiej poza celami, a wychowawcy oraz psychologowie powinni zachęcać skazanych do aktywnego uczestnictwa w tym programie, a także podejmować starania o codzienne bezpieczne angażowanie ich razem z innymi więźniami. Mając powyższe na uwadze, Komitet ponownie zalecił polskim władzom

²⁴ Za: Z. Lasocik, *Izolacja spotęgowana – kilka pytań na temat oddziałów dla tzw. więźniów niebezpiecznych*, „Archiwum Kryminologii” 2007-2008, t. XXIX-XXX, s. 715.

²⁵ *Report to the Polish Government on the visit to Poland carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 26 November to 8 December 2009*, <http://www.cpt.coe.int/documents/pol/2011-20-inf-eng.pdf> (dostęp: 24.02.2015).

przeanalizowanie reżimu stosowanego wobec skazanych tzw. niebezpiecznych oraz przygotowanie indywidualnych planów mających na celu zapewnienie więźniom odpowiedniej stymulacji psychicznej i fizycznej.

W sprawozdaniu²⁶ stanowiącym odpowiedź na raport CPT polskie władze oznajmiły, że więźniowie tzw. niebezpieczni poddawani są stosownym oddziaływaniom w ramach systemu programowanego oddziaływania oraz systemu terapeutycznego odbywania kary pozbawienia wolności. W ramach systemu zwykłego skazani mogą korzystać z dostępnego w zakładzie karnym zatrudnienia, nauczania, zajęć kulturalno-oświatowych i sportowych. Polskie władze stwierdziły ponadto, że populacja skazanych tzw. niebezpiecznych poddawana jest oddziaływaniom penitencjarnym z uwzględnieniem ograniczeń wynikających z faktu stwarzania przez nich poważnego zagrożenia społecznego albo poważnego zagrożenia dla bezpieczeństwa zakładu. Prowadzi się wobec nich również oddziaływania mające na celu zmniejszenie napięć emocjonalnych oraz ograniczenie tendencji do zachowań agresywnych i samoagresywnych. Dodatkowo każdy skazany przejawiający symptomy pogorszenia stanu zdrowia psychicznego ma zapewnioną opiekę psychologa oraz lekarza psychiatry. Nad więźniami tzw. niebezpiecznymi sprawowany jest również wzmocniony nadzór psychologiczny mający na celu niwelowanie napięć spowodowanych pobytem w warunkach szczególnej izolacji penitencjarnej. Polskie władze zauważyły też, że oprócz podejmowania wskazanych działań, w polskim systemie penitencjarnym opracowano zasady organizacji i warunki prowadzenia oddziaływań penitencjarnych wobec skazanych stwarzających poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu karnego osadzonych w warunkach zapewniających wzmoczoną ochronę społeczeństwa oraz bezpieczeństwo zakładu²⁷. Przyjęto je w celu „zintensyfikowania oraz ujednoczenia oddziaływań podejmowanych wobec więźniów tzw. niebezpiecznych, a w szczególności: ukierunkowania pracy penitencjarnej na przeciwdziałanie negatywnym konsekwencjom ograniczenia kontaktów społecznych poprzez organizowanie i wzbudzanie pożądanej

---

²⁶ *Sprawozdanie władz polskich dla Europejskiego Komitetu do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieładzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu*, CPT/Inf 2011(21), <http://www.cpt.coe.int/documents/pol/2011-21-inf-pol.pdf> (dostęp: 03.03.2015).

²⁷ Zob. Instrukcja nr 15/10 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z 13.08.2010 r. w sprawie zasad organizacji i warunków prowadzenia oddziaływań penitencjarnych wobec skazanych, tymczasowo aresztowanych i ukaranych, stwarzających poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu karnego lub aresztu śledczego, osadzonych w warunkach zapewniających wzmoczoną ochronę społeczeństwa i bezpieczeństwo zakładu karnego, www.bip.sw.gov.pl (dostęp: 24.02.2015).

aktywności w ramach zajęć kulturalno-oświatowych, sportowych, programów readaptacyjnych, podejmowanie działań związanych z utrzymaniem higieny psychicznej, w tym obniżeniem poziomu stresu i agresji, potrzebę umożliwiania podjęcia lub kontynuacji nauczania (przede wszystkim skazanym młodocianym), podejmowanie zatrudnienia w obrębie oddziału, prowadzenie oddziaływań w oparciu o programy o walorach edukacyjnych i profilaktycznych”. Mając powyższe na uwadze polskie władze skonstatowały, iż zalecenia CPT w przedmiocie opracowania dla skazanych tzw. „niebezpiecznych” indywidualnych programów oddziaływania zostały uwzględnione oraz są realizowane w praktyce zgodnie z obowiązującymi przepisami.

Od 5 do 17 czerwca 2013 r. CPT przeprowadził kolejną wizytację polskich jednostek penitencjarnych. W jej trakcie spostrzegł, że reżim stosowany wobec więźniów tzw. niebezpiecznych pozostał bardzo restrykcyjny i był podobny do reżimu opisanego we wcześniejszych raportach Komitetu²⁸. Nie odnotowano żadnych zmian w zakresie czasu spędzanego przez skazanych poza celą mieszkalną. Wciąż ograniczony on był do jednogodzinnego spaceru w ciągu dnia, korzystania z prysznicza raz w tygodniu oraz korzystania ze świetlicy do dwóch bądź czterech razy w tygodniu (w zależności od jednostki penitencjarnej). Członkowie Komitetu odnotowali ponadto, że skazani tzw. niebezpieczni nie mieli dostępu do żadnej pracy. Tylko w jednej z wizytowanych jednostek więźniowie mieli dostęp do programów edukacyjnych, mogli grać w koszykówkę na polach spacerowych oraz uprawiać inne sporty. W niektórych z wizytowanych jednostek skazanym dostarczane były materiały hobbystyczne, ponadto mogli oglądać telewizję w celach mieszkalnych. CPT zaobserwował natomiast pozytywne zmiany w sferze kontaktów więźniów z pracownikami więziennymi. Personel pracujący w wyznaczonych oddziałach zakładów karnych typu zamkniętego podejmował starania mające na celu utrzymanie interakcji ze skazanymi tzw. niebezpiecznymi, a także ułatwienie im kontaktu ze światem zewnętrznym. Komitet docenił te wysiłki, jednak wciąż stał na stanowisku, że reżim stosowany wobec więźniów tzw. niebezpiecznych powinien zostać wszechstronnie zrewidowany. W opinii CPT, odosobnienie oraz izolacja, jakim poddawana jest ta populacja więźniów, przyczyniają się raczej do desocjalizacji, a nie

---

²⁸ *Report to the Polish Government on the visit to Poland carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 5 to 17 June 2013*, <http://www.cpt.coe.int/documents/pol/2014-21-inf-eng.pdf> (dostęp: 03.03.2015).

resocjalizacji. CPT ponownie zalecił polskim władzom analizę reżimu przyjętego wobec więźniów tzw. niebezpiecznych. W opinii Komitetu, w stosunku do tej populacji skazanych opracować należy indywidualne plany obejmujące konstruktywne zajęcia, które odbywałyby się poza celą i które miałyby na celu odpowiednią stymulację psychiczną oraz fizyczną skazanych tzw. niebezpiecznych.

Odpowiadając²⁹ na raport CPT polskie władze niemal dosłownie powtórzyły sformułowania dotyczące kwestii oddziaływań penitencjarnych prowadzonych wobec więźniów tzw. niebezpiecznych zawarte w sprawozdaniu stanowiącym odpowiedź na raport Komitetu sporządzony po wizytacji w 2009 r. Może to rodzić przypuszczenia, iż odpowiedź na raport została sporządzona w sposób rutynowy, a praktyka penitencjarna nie odpowiada bądź nie do końca odpowiada informacjom zawartym w sprawozdaniu polskich władz. Można również zauważyć, że w sprawozdaniu po wizytacji z 2009 r. władze polskie podkreślały, iż w stosunku do skazanych tzw. niebezpiecznych opracowano zasady organizacji oraz warunki prowadzenia oddziaływań penitencjarnych. Mimo to, podczas kolejnej wizytacji Komitet nie zaobserwował znaczących zmian w tym zakresie, a reżim stosowany wobec tej populacji skazanych nadal ocenił jako zbyt restrykcyjny. Przypuszczać zatem należy, iż wspomniane rozwiązania nie są stosowane w praktyce, bądź też ich efektywność jest wątpliwa. Niemniej jednak w sprawozdaniu stanowiącym odpowiedź na raport CPT sporządzony po wizytacji w 2013 r. władze polskie ponownie poinformowały, iż więziennictwo opracowało odpowiednie zasady organizacji oddziaływań penitencjarnych prowadzonych wobec więźniów tzw. niebezpiecznych.

Mając na uwadze powyższe, należy skonstatować, że środki oddziaływań penitencjarnych stosowane wobec skazanych tzw. niebezpiecznych doznają istotnego ograniczenia. Spowodowane jest to koniecznością zapewnienia bezpieczeństwa społecznego oraz bezpieczeństwa w zakładzie karnym. W postępowaniu z tą populacją więźniów uwaga władz więziennych skupia się przede wszystkim na aspekcie ochronnym ich obecności w izolacji penitencjarnej. Stan taki potwierdzają raporty CPT sporządzane po wizytacjach polskich jednostek penitencjarnych. Sposób prowadzenia oddziaływań wobec skazanych tzw. „niebezpiecznych”,

---

²⁹ *Sprawozdanie władz polskich dla Europejskiego Komitetu do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nie-ludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu*, CPT/Inf 2014(22), <http://www.cpt.coe.int/documents/pol/2014-22-inf-pol.pdf> (dostęp: 03.03.2015).

a także ich zakres budzą zastrzeżenia Komitetu. Z uwag poczynionych przez CPT wynika ponadto, iż w zakresie pracy penitencjarnej z tą kategorią więźniów niewiele zmienia się na przestrzeni lat. Wizytacje dowiodły, że choć w polskim systemie prawnym przewidziane zostały przepisy dotyczące prowadzenia stosownych oddziaływań wobec skazanych tzw. niebezpiecznych, to jednak zasadniczo nie są one realizowane w praktyce, bądź są realizowane tylko w niewielkim stopniu. Nie ulega natomiast wątpliwości, że skazanych tzw. niebezpiecznych powinno się poddawać oddziaływaniom penitencjarnym, w celu zapobiegania negatywnym skutkom odbywania przez nich kary pozbawienia wolności w warunkach podwyższonych standardów ochronnych, jak też minimalizowania zagrożeń przez nich stwarzanych. Nie należy bowiem zapominać, że osoby te po odbyciu kary pozbawienia wolności opuszczają zakład karny i ponownie będą funkcjonować w społeczeństwie otwartym. Wieloletni pobyt w warunkach szczególnej izolacji bez odpowiedniego oddziaływania na skazanych tzw. niebezpiecznych spowodować może, iż nie tylko nie nastąpi neutralizacja przyczyn, dla których zakwalifikowani oni zostali do tej kategorii, ale też, że więźniowie ci wyjdą z zakładu karnego odczłowieczeni, wyalienowani, zdegenerowani psychicznie i nadal stanowiąc będą poważne zagrożenie społeczne. Ponadto, jak słusznie zauważył F. Kozaczuk³⁰, społeczeństwo ma prawo oczekiwać, iż skazani tzw. niebezpieczni w trakcie pobytu w izolacji penitencjarnej poddani zostaną właściwym oddziaływaniom penitencjarnym i po wyjściu na wolność nie staną się recydywistami i nie będą stanowić zagrożenia dla porządku społecznego.

---

³⁰ F. Kozaczuk, op. cit., s. 142.

Bibliografia

- Dąbkiewicz K., *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2013.
- Hołda Z., *Wizytacje w Polsce Europejskiego Komitetu Zapobiegania Torturom*, [w:] *Nauki penalne wobec problemów współczesnej przestępczości. Księga jubileuszowa z okazji 70. rocznicy urodzin Profesora Andrzeja Gaberle*, K. Krajewski (red.), Warszawa 2007.
- Januszkiewicz E., *Warunki odbywania kary pozbawienia wolności przez skazanych „niebezpiecznych” oraz skazanych wywodzących się ze struktur przestępczości zorganizowanej*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2014, nr 84.
- Kowalski W., *Z gdańskich doświadczeń w izolowaniu skazanych niebezpiecznych*, [w:] *Misja Służby Więziennej a jej zadania wobec aktualnej polityki karnej i oczekiwań społecznych*, IV Polski Kongres Penitencjarny, red. W. Ambroziak, H. Machel, P. Stępiak, Kalisz 2008.
- Kozaczuk F., *Dylematy resocjalizacji więźniów niebezpiecznych*, [w:] *Optymalizacja oddziaływań resocjalizacyjnych w Polsce i w niektórych krajach europejskich*, F. Kozaczuk (red.), Rzeszów 2006.
- Kucejko J., *Postępowanie ze skazanymi stwarzającymi poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu karnego*, [w:] *X lat obowiązywania Kodeksu karnego wykonawczego*, red. S. Leleńtal, G.B. Szczygieł, Białystok 2009.
- Lasocik Z., *Funkcjonowanie oddziałów dla tzw. „więźniów niebezpiecznych” w Polsce*, „Archiwum Kryminologii” 2009, t. XXXI.
- Lasocik Z., *Izolacja spotęgowana – kilka pytań na temat oddziałów dla tzw. więźniów niebezpiecznych*, „Archiwum Kryminologii” 2007-2008, t. XXIX-XXX.
- Leleńtal S., *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2014.
- Linowski K., *Kontakty skazanych na karę pozbawienia wolności ze światem zewnętrznym*, Ostrowiec Świętokrzyski 2005.
- Melezini M., Szczygieł G.B., *Czasowe opuszczenie zakładu karnego formą przygotowania skazanego do wolności*, [w:] *Model społecznej readaptacji skazanych w reformie prawa karnego. Aktualne problemy prawa karnego wykonawczego*, red. G.B. Szczygieł, P. Hofmański, Białystok 1999.
- Michelis de J., *Kontakty ze światem zewnętrznym*, [w:] *Stan i węzłowe problemy więziennictwa*, Cz. I, „Biuletyn RPO – Materiały” 1995, nr 28.
- Miształ H., *Postępowanie z więźniami niebezpiecznymi*, Kalisz 2000.
- Pomiankiewicz J., *Więźniowie niebezpieczni a prawa osób pozbawionych wolności w polskim systemie penitencjarnym*, [w:] *Pozbawienie wolności – funkcje i koszty. Księga Jubileuszowa Profesora Teodora Szymanowskiego*, A. Rzepliński (red.), Warszawa 2013.
- Potępa M., *Oddziaływania penitencjarne wobec osadzonych stwarzających poważne zagrożenie społeczne lub poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu karnego na podstawie praktyki w Zakładzie Karnym w Rzeszowie*, [w:] *Optymalizacja*

oddziaływań resocjalizacyjnych w Polsce i w niektórych krajach europejskich, F. Kozaczuk (red.), Rzeszów 2006.

Przybyliński S., *Więźniowie niebezpieczni – ukryty świat penitencjarny*, Kraków 2012.

Szczygieł G.B., *Zezwolenia na czasowe opuszczenie zakładu karnego w polskim systemie penitencjarnym*, Białystok 2013.

Dokumenty międzynarodowe:

Europejska konwencja o zapobieganiu torturom oraz nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu, sporządzona w Strasburgu 26.11.1987 r. (Dz. U. z 1995 r. nr 46, poz. 238).

Akty prawne:

Ustawa z 6 czerwca 1997 r. – *Kodeks karny wykonawczy* (Dz. U. z 1997 r. nr 50, poz. 577 ze zm.).

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 31.10.2003 r. w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej (Dz. U. z 2003 r. nr 194, poz. 1902 ze zm.).

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 14.08.2003 r. w sprawie sposobów prowadzenia oddziaływań penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz. U. z 2013 r., poz. 1067).

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 20.12.1995 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie wykonywania kary pozbawienia wolności (Dz. U. z 1995 r. nr 153, poz. 788).

Inne dokumenty:

Sprawozdanie dla Polskiego Rządu z wizyty w Polsce przeprowadzonej przez Europejski Komitet do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT) 8-19 maja 2000 r., „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2002, nr 36.

Sprawozdanie dla Polskiego Rządu z wizyty Europejskiego Komitetu do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT) w dniach od 4 do 15 października 2004 r., „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2006, nr 50.

Źródła internetowe:

Instrukcja nr 15/10 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z 13.08.2010 r. w sprawie zasad organizacji i warunków prowadzenia oddziaływań penitencjarnych wobec skazanych, tymczasowo aresztowanych i ukaranych, stwarzających poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu karnego lub aresztu śledczego, osadzonych w warunkach zapewniających wzmożoną ochronę społeczeństwa i bezpieczeństwo zakładu karnego, www.bip.sw.gov.pl (dostęp: 24.02.2015).